

Kijk breed naar vreemde talen

Geef context bij het leren van een moderne vreemde taal, zegt Nivja de Jong, hoogleraar tweedetaalverwerving en didactiek. Zo leren scholieren de taal beter te gebruiken. Ook in de maatschappij mogen we breder kijken naar taal: het is belangrijk bij alles wat we doen.

Hoe staat het vreemdetalenonderwijs er op dit moment voor?

‘Dat kan beter. Steeds minder jongeren kiezen voor een moderne vreemde taal in hun vakkenpakket of als vervolgonderwijs. Daarnaast ligt de focus in het onderwijs erg op de communicatieve taalvaardigheid. Er is niets mis met mensen taalvaardig maken, maar daarmee kleeft je een taalvak wel erg uit. Terwijl het veel meer omvat: nadenken over cultuur, over wat taal betekent voor mensen, over de processen die actief zijn bij het voeren van gesprekken of bij het lezen van teksten. Ik kijk als lid van de advieskring mee met het nieuwe curriculum voor moderne vreemde talen en zie gelukkig meer aandacht voor die brede vakinhoud. Ook in het centraal eindexamen en in de schoolexamens krijgt vakinhoud bij vreemdetalenonderwijs een plek.’

Waarom is het belangrijk om breder te kijken naar taal?

‘Omdat je een tweede taal beter begrijpt en kunt gebruiken als je de context van de taal kent. Leer je de Franse taal, dan is het nuttig om de Franse gebruiken erbij te leren; anders begrijp je iemand maar half. In het Frans gebruik je “tu” en “vous” vergelijkbaar met hoe we in het Nederlands “jij” of “u” gebruiken. Toch werkt het niet precies hetzelfde; er bestaan situaties waarin je “tu” of “je” anders gebruikt. Dat heeft te maken met beleefdheidsvormen; we willen aardig gevonden worden en per taal verschilt het hoe we dat bewerkstelligen. Door het daar met leerlingen over te hebben combineer je taalvaardigheid met vakinhoud.’

Taal vertelt ons dus iets over een andere cultuur?

‘Zeker. Taal staat nooit los van cultuur. Ze helpt ons een andere cultuur te begrijpen. “Let’s have tea” betekent in Groot-Brittannië bijvoorbeeld veel meer dan alleen theedrinken. Dat ontdekte ik

toen ik in Schotland woonde en collega’s me met deze woorden uitnodigden om te gaan eten in een restaurant.’

Welke tips heeft u voor leraren die vreemdetalenonderwijs breder willen insteken?

‘Vanwege de curriculumvernieuwing doet men momenteel veel onderzoek naar manieren om die brede vakinhoud aan te bieden aan leerlingen. Zo liet promotieonderzoek van Esther Schat zien dat je het cultuurbewustzijn in de Spaanse les heel goed kunt stimuleren met literatuuronderwijs. Door in de les Spaanse literatuur te lezen, en erover te spreken en schrijven, krijgen leerlingen meer begrip voor mensen uit Spanje. Daarnaast kun je voor de teksten en debatten in je lessen het beste onderwerpen kiezen die passen bij het vakgebied. Zoals de geschiedenis van het land of de gebruiken van inwoners, in plaats van algemene onderwerpen zoals het milieu.’

Hoe kunnen de centrale examens voor vreemde talen de brede vakinhoud beoordelen?

‘Dat wordt nu onderzocht door de vakvernieuwingcommissie. Mij lijkt het goed om thematische examens te introduceren, zoals dat ook gebeurt bij Geschiedenis en Klassieke talen. Dan staat een aantal jaren een thema centraal waar leerlingen veel over leren en krijg je een interessant, inhoudelijk examen. Een andere manier kan zijn om de teksten van de huidige centraal examens beter te laten aansluiten op de vakinhoud. Momenteel gaan de teksten over allerlei verschillende onderwerpen, van

Taal is veel meer dan communicatieve taalvaardigheid

Nivja de Jong is hoogleraar Tweede Taalverwerving en Didactiek aan de Universiteit Leiden

>>

Nivja de Jong
geeft **leestips.**

sport tot milieu of wetenschap. Door hierin te variëren probeert Cito te voorkomen dat een leerling hoger scoort omdat hij toevallig al veel van een thema afweet. In de nieuwe examens wordt voorkennis juist belangrijk, dus is het beter om teksten te gebruiken die gaan over taal en cultuur. Dat willen we

'AI kan je de context en cultuur van een taal niet leren'

in de lessen en dus ook in de examens. Een volgende stap is om vragen te maken die dieper tekstbegrip vereisen. Het type vragen dat nu veel in het centraal examen voorkomt,

kom je later in je leven nooit meer tegen. Het is voor leerlingen veel zinvoller om teksten met een specifiek doel te lezen, bijvoorbeeld omdat je meer over een onderwerp wil weten, en dat vervolgens te verwerken in een rapportage, brief of gesprek voor de lessen en het examen. Daar moeten de examenvragen dus bij aansluiten.'

Hoe komt het dat scholieren nauwelijks een vreemde taal kiezen?

'Een belangrijke reden is dat we geesteswetenschappen, inclusief talen, in onze maatschappij minder waarderen dan bètawetenschappen zoals techniek en ICT. Technici verdienen meestal beter dan geesteswetenschappers. Bovendien krijgen faculteiten van bètastudies meer geld per studiepoint dan alfastudies, vanuit het idee dat voor bètastudies dure laboratoria nodig zijn. Maar dat verschilt per vakgebied; voor wiskunde is dat niet nodig, en voor psycholinguïstiek juist wel. "Kies exact", luidde een campagne toen ik jong was, "dan sluit je niets uit", want: ook met een bètaprofiel kun je nog Frans gaan studeren. Daarmee doen we talen onterecht af als een restcategorie. Ook bètawetenschappers kunnen niet zonder taal.'

Voor het blok

Met Engels als wereldtaal is het leren van Frans of Duits overbodig
'Nee. Engels is voor veel leerlingen in Nederland bijna een tweede taal geworden; ze krijgen volop input op tv, sociale media en in muziek. Daardoor is de ervaring van het leren van Engels op school heel anders dan het leren van Frans of Duits. Met een taal die verder afstaat van het Nederlands en die minder alom aanwezig is in onze maatschappij, krijg je de handvatten die je nodig hebt om een taal te leren, zoals het omgaan met een andere taalstructuur, identiteit en cultuur. Daar heb je later in je leven veel aan, als je in het buitenland wil werken of op reis wil gaan.'

Kunt u een voorbeeld geven?

'Neem de ontwikkelingen in AI die steeds verder gaan, met tools zoals Google Translate en ChatGPT die we inzetten voor communicatie. Daarbij gaat het niet alleen om de technische ontwikkeling; je moet ook begrijpen wat die tools kunnen doen, wat voor effect ze hebben op mensen, hoe je taal het beste kunt inzetten om de tool te gebruiken. Er zijn taal- en cultuurwetenschappers nodig om echt te begrijpen op welk vlak *machine translation*, waarbij een computer de tekst vertaalt, tekort zal schieten en wat dit wel kan bieden. Als leerlingen wisten hoe relevant taal en cultuur zijn, en dat die brede vakinhoud op vervolgopleidingen wél wordt aangeboden, zouden ze waarschijnlijk gemotiveerder zijn om een taal te studeren.'

Neemt artificiële intelligentie uiteindelijk de noodzaak van het leren van vreemde talen niet weg?

'Het duurt inderdaad niet lang meer voor we allemaal een oortje in hebben dat gesprekken ter plekke voor ons vertaalt. Maar het zou goed zijn als je zo'n gesprek begint met je eigen kennis van die taal, en pas in de loop van het gesprek samen besluit de oortjes in te zetten. Want het is belangrijk om elkaars intonatie te horen en elkaar in de ogen te kijken: een band opbouwen hoort ook bij het voeren van een gesprek. Hulpmiddelen bij communicatie zijn heel mooi, maar het begrip van wat een hulpmiddel kan en wat je mist, blijft belangrijk. Net als kennis over taal en cultuur: met elke nieuwe tool wordt dit belangrijker. AI kan de noodzaak van het leren van taalvaardigheid deels wegnemen, maar niet de toepassing en context van taal.'

Wat is er nodig om die ongelijkheid tussen alfa en bèta recht te trekken?

'De overheid kan zorgen voor een betere financiering voor faculteiten in de geesteswetenschappen. Maar het gaat ook om veranderingen in het curriculum op middelbare scholen en de mogelijkheid om voor een tweede taal te kiezen binnen een bèta-profiel; helaas staat het lesrooster dat nog niet altijd toe. Daarnaast denk ik dat wij als geesteswetenschappers beter ons best mogen doen om te laten zien wat ons werk belangrijk maakt. We mogen trots zijn op ons vakgebied en dat uitstralen, bijvoorbeeld door te benadrukken dat taal- en cultuurwetenschap onmisbaar is bij het ontwikkelen van nieuwe communicatietools. Dat geldt zeker ook voor leraren vreemde talen, want zij zijn het uithangbord van de taal- en cultuurwetenschappen. Ik heb goede hoop dat de geplande vakvernieuwing het imago van alfawetenschappen zal verbeteren, als leraren meer ruimte krijgen om taal en cultuur in al haar breedte te onderwijzen.' ■